

שקספיר בעברית

בתקופת ההשכלה לא הירבו סופרי־ישראל להתעניין ביצירותיו של שקספיר. הספרות האנגלית לא השפיעה על סופרי־ההשכלה אלא מעט. ומעטים ומקריים היו תרגומי־שקספיר בתקופה זו. הלשון הגרמנית היתה לרוב הלשון האירופית היחידה של המשכילים שלנו והספרות הגרמנית — הספרות המערבית היחידה שנוקקו לה. ואף תרגומי־שקספיר נעשו בעיקר על־פי תרגומים גרמניים („מקבת“ בתרגומו של י. באר, קטע מתוך „סימבילין“ בתרגומו של באקלר, ועוד). מן הראוי להזכיר, שדרכם של המתרגמים העבריים בתקופת ההשכלה לגבי יצירות על נושאים לא־יהודיים היתה מיוחדת במינה. הם נהגו „לייחד“ יצירות כאלו ונתנו לא תרגומים ממש אלא מעין פאראפראסות משונות, שבהן הוחלפו שמותייהם של הגיבורים והמקומות בשמות תנכיים או עבריים אחרים ולעתים קרובות נתקצרו ושונו דברי המקור במידה ניכרת. בדרך זו הלך, למשל, מתרגמו העברי המוכשר הראשון של שקספיר — סאלקינסון, כשהפך את „אותלו“ ל„איתאל“ ואת „רומאו ויוליה“ ל„רם ויעל“.

מעטים ולקויים היו תרגומי־שקספיר בתקופת־ההשכלה ואף אלה נוצרו בעיקר סמוך לסופה של התקופה. בפרק זמן שלאחר תקופה זו חל שינוי חשוב בגישתם של המתרגמים לתפקידם — הם ניסו לתת את יצירותיו של שקספיר בעברית ללא „ייחוד“ וללא שינויים. עם התפתחותה של הספרות העברית והתרחבותה של הלשון העברית נשתפרו התרגומים גם מבחינת צורתם. עכשיו, ברבע האחרון של המאה הי"ט וברבע הראשון של המאה הכ', נוצרו כמה תרגומים לא־רעים, שלפחות אחד מהם הוא בעל ערך קיים — זה של „קוריולאנוס“ על־ידי פרישמן. ואולם עדיין היו מחזותיו של שקספיר שניתרגמו ללשונו מועטים עד מאד.

המצב נשתנה עם עלייתם של שני המרכזים הגדולים האחרונים של הספרות העברית — בארץ־ישראל ובארצות־הברית. שיגשוגה של הלשון העברית כלשוֹן־הדיבור בארץ־ישראל והתעשרותה בניבים וביטויים חדשים ומחודשים לאלפים נתנו למשוררים־המתרגמים (ביאליק, הליקין, שרניחובסקי, שלונסקי, ואחרים) את הכלי המתאים שלתוכו יצקו את שירת־האלמות של הגאון האנגלי. ומבחינה זו השפיעה ארץ־ישראל על ארצות־הברית. זיקתם של הסופרים העבריים באמריקה ללשון האנגלית ולספרות האנגלית קירבה אותם ליצירותיו של שקספיר. ואל נשכח, שידעת הלשון והספרות של האנגלים נתפשטה בימי־המאנדאט גם בקרב הישוב היהודי בארץ. העובדה שכמה וכמה ממתרגמי־שקספיר (הליקין, גרוסמן — אבינעם ואחרים) שהו בשני המרכזים ראויה אף היא לציון.

אם כי עדיין חסרות לנו בעברית כמה וכמה מיצירותיו של שקספיר, הרי יש לקוות, שהתרגומים יתרבו ובקרוב יוכל הקורא העברי למצוא את כל יצירותיו של גדול הדראמתורגים בלבוש עברי נאה.

(1) השווה על כל אלה את מאמרי: „בן אבויה“ ו„פאוסט“, „תרביץ“, שנה ס' (תרצ"ח).

לעומת קיומם של מספר ניכר, באופן יחסי, של תרגומים טובים, יש לציין בצער את דלותה של הספרות על שקספיר ויצירותיו. מועטים מאד הם מאמרים עבריים מקוריים בעלי-ערך על נושא זה ועדיין אין לנו אף חיבור מקיף אחד על כל יצירותיו של שקספיר.

תוך עבודתי על הפרק הגדול שהוקדש לשקספיר (בכרך ג' של „תולדות הספרות הכללית“ שלי) אספתי חומר ביבליוגרפי, שנראה לי, יכול להביא תועלת מסויימת לקהל קוראי-עברית. ואולם מעין מקריות זו שבהתהוותה של הביבליוגרפיה הנוכחית, ובפרט הניתוק מאוצרותיו של בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, גרמו ללא ספק לכך, שרשימה זו אינה שלמה כל עיקר. ביחוד, לקחה בחסר הספרות על שקספיר. ספרות זו אינה אלא מאמרים בכתבי-עת. ועתונים הרבה לא היו בידי כלל. ויש, כמובן, גם רשימות חסרות-ערך, שלא נזכרו בכונה, תחילה.

למרות כל הליקויים הללו ימצא המעיין ברשימה זו חומר רב שלא הובא בביבליוגרפיות הקודמות. במיוחד עלי לציין, שעד עכשיו נרשמו אך ורק תרגומים מיצירותיו של שקספיר וכמעט תמיד — רק תרגומים של יצירות שלמות. אני נסיתי לתת את „שקספיר בעברית“ מכל הבחינות². בהתאם לכך חילקתי את החומר לארבעה מדורים:

א. ביבליוגרפיות

1. גולדברג, יצחק: שקספיר בעברית; ביבליוגרפיה זמנית: „חברותא“, קובץ-יובל למלאת עשר שנים לקיום ה„חברותא“, ושינגטון, תש"ה. ע' 26—28.
- 24 ערכים, בתוכם — 5 קטעים.
2. גולדברג, לאה: ספרות יפה עולמית בתרגומיה לעברית... בצירוף ביבליוגרפיה מאת ר. לוי. תל-אביב, תשי"א. ע' 46, 36—48.
- 25 ערכים.
3. יערי, אברהם: דרמות בעברית. תל-אביב, תרצ"ד. ע' 51—53.
- 15 ערכים; בתוכם — 2 קטעים.
4. יערי, אברהם. המחזה העברי המקורי

- והמתורגם... ירושלים, תש"ח. ע' 87—90, 93. זוהי המפורטת ביותר בין הביבליוגרפיות של תרגומי-שקספיר⁴.
- 33 ערכים (מהדורות שונות נחשבות ל-ערכים נפרדים); בתוכם — 5 קטעים.
5. הספרות היפה בעברית... הוצאת בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ירושלים, תרפ"ז. עמ' 23 (מאמרו של אמרסון בתרגומו של ר' בנימין), 122, 268.
- 10 ערכים; בתוכם — מאמר אחד על שקספיר.
6. נשקס שכנא: ביבליוגרפיה לספרות עברית מקורית ומתורגמת, תל-אביב, 1944 (נדפס במכונת-הכפלה), עמ' 31—32, 36. 10 ערכים.
7. Hanoch, Gershon. Hebrew Shakespeare Translations: Zion, vol. 1, no. 9-10, Jerusalem, 1950. p. 81—83.
- מאמרי-סקירה. נזכרו בו 15 תרגומים; בתוכם — 2 קטעים. הובאו גם שמות של מתרגמים שתרגומיהם לא נזכרו בפירושו. נתפרטו הצגות שקספיריות ב„תבימה“ ו„אחל“.

¹ קטעים של תרגומים שנתפרסמו אחר-כך בשלמותם לא נזכרו.
² מבואות של המתרגמים לתרגומיהם נזכרו רק במקרים מועטים (ורק עלי-יד התרגומים המתאימים).
³ בית הדפוס של „Palestine Post“ (ירושלים). שבו נדפס ספר זה מוצץ ורק ג' טפסים של הספר נצלו.

8. Schapiro, Israel. Bibliography of Hebrew translation of English works ;

אוצר תרגומים עבריים מספרות אנגלית.
בתוך: יד ושם לזכר אברהם זלמן פריי-
דוס... גיירורק, תר"צ. ע' 208—209.
11 ערכים, בתוכם — קטע אחד.

ב. תרגומים⁵

Antony and Cleopatra.

9. אנטוניוס וקליאופטרה... תרגם מאנ-
גלית הלל בבלי: התקופה. תש"ח—תש"י.
ספר לב—לג, ע' 315—392; ספר ל"ד —
ל"ה, ע' 395—494.
10. אנטוניוס וקליאופטרה. תרגם מאנ-
גלית ראובן גרוסמן, עם מבוא והערות מאת
המתרגם. תל-אביב, תש"ז. 204 עמ'.

As you like it

קטעים:

11. א (שבעה מדורי חיים; ב) מי חרש
צל יאן; ג) פחה, רוח חורף, פחה, [תרגם
ראובן גרוסמן]; מבחר. ע' 61—62, 72.

The comedy of errors

תוכן המחזה, שגשתורו בו גם קטעים
מתורגמים:

12. תאומים המשמשים בערבוביה, מן "כור-
מדיה [1] המשוגות". תורגם בידי אליעזר
בן-יהודה]. ירושלים, אלף ותתל"ד לחרבן
(תרס"ד). ע' 8.

Coriolanus

13. קוריולנוס. טרגדיה בחמשה אקטים.
תרגם מאנגלית לעברית דוד פרישמאן, ור-
שה, תרפ"ד. 271 ע'.

Cymbeline

קטעים:

14. [על פי תרגומו הגרמני של י. ג.
חרדר, מאת ס. באקלר, (S. Bacler),
כוכבי יצחק, 1862. חוב' כ"ו, ע' 63—64.
15. הנה העפרוני. בתרגום ראובן גרוסמן;
מבחר. ע' 73.⁶

Hamlet, prince of Denmark

16. המלט נסיך דנמרק. תרגם מאנגלית
ישראל אפרת, גיירורק, 1944. 240 ע'.
17. בכל מקום שזוכר למטה "מבחר" חכ-
וונג היא לספרו של ר. גרוסמן, מבחר

17. המלט נסיך דניה. מתרגם מאנגלית, עם
מבוא והערות מאת ח. י. בורנשטיין, ורשה,
תרס"ז. 202+44 ע'.
נדפס מקודם בהמשכים ב"הצפירה",
תר"ס.

18. המלט נסיך דנמרק, עברית בידי ש.
ד. דוידוביץ. ירושלים, תש"ב. קע"ב ע'.
מהדורה שניה, "מאמהות" (סטראוטימית):
ירושלים, תש"ד.

19. המלט, נסיך דנמרק, עברית אברהם
שלונסקי, מרחביה, [תש"ו]. 269 ע'.
קטעים:

20. המליט (לבדו): כל שירי יהודה ליב
גארדאן... ווארשא, תרס"ה. ספר ה' ע'
81—82.

השווה גם במהדורות אחרות. במהדורה
האחרונה (של "דביר"): כתבי יהודה ליב
גורדון. שירה. תל-אביב, תש"י. ע' ר"פ.

21. א' (עצה לעלם; ב') חיים ומות (בתר-
גום ראובן גרוסמן): מבחר, ע' 63—64.
22. שמחת חנף, לפרץ סמולנסקין.
פרק כ'. ווילנא, תרס"א. ע' 168—170,
179—180. (ובמהדורות אחרות).

23. בתרגום נ. פופר — קראסנון
(N. Poper — Krassensohn)
כוכבי יצחק, 1856, חוב' כ"ב, ע' 55—56.

Julius Caesar

24. יוליוס קיסר, תרגם יוסף ג. ליבס,
תל-אביב, 1951. 135 ע'.

25. יוליוס קיסר, תרגם מאנגלית א. א.
ליסיצקי. תל-אביב, תרצ"ג. 239 ע'.
המערכה הראשונה בלבד.

26. בתרגום ח. נ. ביאליק: מאונים
(השבויען). (תרפ"ט—תר"ץ) שנה א, גל' ג,
ע' 2—5; גל' ז' ע' 6—9.

נדפס מחדש במהדורות של כל כתבי ח.
נ. ביאליק.⁸

King Henry IV, part II

קטע:

27. נדדה שנת המלך, (בתרגום ראובן
גרוסמן): מבחר. ע' 60—61.

שירת אנגליה מציור ועד סוף המאה השבע-
עשרה. תל-אביב, תש"ד.

(6) והשווה גם מס' 73.

(7) והשווה גם מס' 73.

(8) והשווה גם מס' 73.

The Merchant of Venice

38. הסוחר מונציה. תרגום מאנגלית ש.
הלקין. ברלין — שרלוטנבורג, תרפ"ט.
ע' 73—74.

The Merry wives of Windsor

39. נשי וינדזור העליונות. מאנגלית נתן
אלתרמן. תל-אביב, תש"ו. ע' 166.

A Midsummer night's dream

40. חלום ליל קיץ. עברית בידי ש. צ.
דוידוביץ. ערוך בידי יצחק שנברג, ירו'
שלים, תש"ג. ק' ע'.
קטע.

41. לחש-כלולות (בתרגום ראובן גרוס-
מן): מבחר. ע' 71.

Much ado about nothing

קטע:
42. אל ספר, גבירות, (בתרגום ראובן
גרוסמן): מבחר. ע' 71—72.

Othello, the Moor of Venice

43. איתאל הכושי מוינציה על פי שעקס'
פער [1] אשר העתיק משפת בריטאניה י. ע.
ס. בעל "ויגרש את האדם" [יצחק עדוארד
סאלקינסון]. עם פתח דבר מאת פרץ בן
משה סמאלענסקי. וויען, תרל"ד. XXXV,
189 ע'.

הוצאה שניה: אותלו הכושי מוינציה. תר'
גום י. ע. סלקינסון. תל-אביב, תרצ"ד. ה.
198 ע'.

בהוצאה זו הוחזרו השמות של המקור במ'
קומם של השמות העבריים, שנתן המתרגם
לגיבוריו של שיקספיר.

44. אותלו. מאנגלית: נתן אלתרמן. מר'
חביה, 1950. ע' 167.

Romeo and Juliet

45. רם ויעל על פי שעקספיר אשר העתיק
משפת בריטאניה י"ס בעל "ויגרש את
האדם" [יצחק עדוארד סאלקינסון]. וויען,
תרל"ח. II, 168 ע'.

(11) המספרים 48 ו-49 נכללו בתוך מספר
46 יש גם תרגומים אחרים של סונטות
בודדות (למשל של ב. זאלצבוך בתוך מס'
73 של משה גרינברג (סונטה כ"ט) ב"גויב"
(ניר-יורק), כרך ז' גל' 3 (סיון-תמוז תש"ה),
ע' 11; ועוד.

King Henry VIII

קטע:
27. "זמרת נעם" (בתרגום הנ"ל): מבחר,
ע' 73—74.

King John

28. חיי המלך יחנן ומותו. תרגום וצירף
מבוא שמעון הלקין. ירושלים, תש"ה. קמב

King Lear

29. המלך ליר, חזון-תוגה בחמש מער'
כות... תרגום מאנגלית לעברית ע"י שמואל
ליב גרדון, ספרים א"ב' (וגם בספר א'
חד). ווארשא, תרנ"ס, v+176 ע'. (הספירה
נמשכת בשני הספרים).

30. ליר המלך. תרגום מאנגלית ראובן
גרוסמן. עם מבוא והערות מאת המתרגם.
תל-אביב, תש"ד. ע' 270.

Macbeth

31. מקבט. חזות קשה הכינה גם חקרה
המליץ האנגלי שעקספיר והעתיקה ללשון
אשכנז המליץ הנשגב פרידריך פאן שיללער
ומאשכנזית לעברית העתקתה אנכי יצחק
בארב. 1883. ע' 123. Drohobycz.

32. מקבת. עברית בידי ש. צ. דוידוביץ.
בצירוף מסה על מקבת מאת ויליאם האז'
ל. י"ט. ירושלים, תש"ו. קכ"ו ע'.
את המסה תרגם צ. אלנה.

33. מקבת. תרגום מאנגלית ב. נ. סילקינר.
ירשה, תרצ"ט. ע' 189.
קטעים:

34. על מפתן החטא (בתרגום ראובן
גרוסמן): מבחר. ע' 67—69.

35. בתרגום ש. טשרניחובסקי: ביתר.
1933. כרך א', ע' 153—159. בוסתנאי.
תרצ"א—תרצ"ב. שנה ג', ע' 12—14.
גדפס מחדש במהדורות של כל כתבי ש.
טשרניחובסקי.

36. בתרגום שה"ם [= שמואל הלוי
מאדלינגער]. העת. לבוב, תרל"א. שנה א,
ע' 7.¹⁰

Measure for measure

קטע:
37. שיר אהבים, (בתרגום ראובן גרוס-
מן): מבחר. ע' 73.

(9) והשווה גם מס' 73.

(10) והשווה גם מס' 73.

The Two gentlemen of Verona

קטע:

57. לסלויה (בתרגום ראובן גרוסמן):
מבחר. ע' 70—71.

The Winter's tale

58. אגדת החרף. עברית בידי ש. צ. דוי-
דוביץ. ירושלים, תש"ה. ק"מ ע'.

A Yorkshire tragedy

59. טראגדיה ביארקשיר או מחזה תונה
מאת שעקספיר העתק לשפת הקדש ע"י זאב
בן ליבער סמאליענסקי. גראיעווא, תרס"א.
36 ע'.
טראגדיה זו מיוחסת לשקספיר ללא יסוד
מספיק.

ג. מאמרים על שקספיר ויצירותיו

60. א. פ. בביתו של שקספיר. קול ישראל.
1951. מס' 49 (מיום 31 במאי).
61. אבינעם (גרוסמן), ראובן, "המלט"
לשקספיר: ספרי-מופת... ערוכים בידי ח.
תורן. ירושלים, תשי"א. ע' 123—129.
62. אבן-זהב, ארי. דמותו של שילוק
ב"הסוחר מויניציה": תרביץ. תש"ב. שנה
י"ג.
63. אבן-זהב, ארי: "הסוחר מויניציה"
לשקספיר: ספרי-מופת... ערוכים בידי ח.
תורן. ירושלים, תשי"א. ע' 130—135.
64. אהרונסון, א. הרהורים על אוהל...
אורלוגין. 1950. חוב' 1.
65. אמרסון, ראלף ואלדו. שקספיר, תר-
גם ר' בנימין. יפת. [תרע"ב]. קובץ ב'.
יצא גם בקונטרס לחוד.
66. אמרסון, ראלף ואלדו. שקספיר או
הפייטן. בתוך ספרו: אנשי מופת. תרגם
מאנגלית י. ל. ברוך. ורשה, תרפ"ג. ע'
141—163.
67. אשכלי, אהרן זאב. מעשה שילוק:
מאונים. תרצ"ה — צ"ו. כרך ד'.
68. בהט (בכשטיץ), יעקב. אוהל: פר-
שת יצירה: מולד. 1950. כרך ו', חוב' 32.
69. בכשטיץ, יעקב. המלט בהיסטוריה וב-
ספרות: במה. תשי"ו. חוב' ג' (מ"ט).
70. בכשטיץ, יעקב. נשי וינדזור העלי-
זות: במה. תשי"ו. חוב' ב' (מ"ח).
71. בכשטיץ, יעקב. קצור תולדות הספ-
רות הכללית... תל-אביב, תשי"ה. [כרך א'].
ע' 152—167.

The Sonnets

46. סונטות. עברית ש. שלום [שלום שפיר
רא]. תל-אביב, תשי"ג. [164] ע'.
תרגומים חלקיים.
47. סונטות שקספיר (בתרגום י. שורץ:
התקופה. תרפ"ג. [הוצאה שניה: תרצ"ד]. ספר
י"ח. ע' 142—148.
10 סונטות.
48. הסונטות אל הגברת השחורה. (עב-
רית — ש. שלום) תל-אביב, תש"א. 22 ע'.
18 סונטות.
49. סונטות אל העלם הרוק (בתרגום ש.
שלום): מאונים. תשי"ג. כרך ט"ו. ע' 143—
147.
17 סונטות.¹¹

The Taming of the Shrew

50. מוסר סוררה נעתק מלשון אנגלי על-
ידי יה"ל ע"ד [=יעקב הלל עלקינד]. בר-
דיטשב, תרנ"ג. 170 ע'.
תרגום חלקי.
51. בת נעוה המרדוה, ג' תמונות. (בתר-
גום ראובן גרוסמן): במה. תש"ב. חוב'
ל"ה. ע' 26—34; חוב' ל"ו. ע' 12—22.

The Tempest

52. הסערה. תרגם מאנגלית אפרים א.
ליסיצקי. ניו-יורק, [1941]. 157 ע',
קטעים:
53. מסתורי. (בתרגום ראובן גרוסמן):
מבחר. ע' 74.
54. בתרגום מ. ז. ולפובסקי. בתוך: דבר
רי ימי אנגליה מאת ס. א. קרינגסון —
י. המפדן ג'קסון. תרגום מ. ז. ולפוב-
סקי. תל-אביב, תרצ"ד. כרך ב', ע' 441.
תרגום מקוצר.

Timon of Athens

קטע:

54. נאום הזהב לטימון. עברית י. רטוש,
על המשמר (היומי). 21 בספטמבר 1951.
Twelfth night; or What you will
55. הלילה השנים-עשר או כרצונכם...
עברית שאל טשרניחובסקי. תל-אביב,
[תרצ"א]. 34 ע'.
קטע:
56. חסף ואהב (בתרגום ראובן גרוסמן):
מבחר. עמ' 72.

- מתוך ספרו הגרמני של לנדאוואר על שקס-פיר.
84. לנדאוואר, גוסטב, הסוחר מונציה. תרגם י. כ.: במה, תרצ"ו, חוב' א"ב (ח"ט). מתוך ספרו הגרמני של לנדאוואר על שקס-פיר.
85. מ. פ. ערישתו של שכספיר: אשמרת. 1950. כרך ו', מס' 22 (132) (מיום 8 ביוני).
86. המשפט הספרותי על שילוק: במה, תרצ"ו, חוב' א—ב ("א—ב").
87. סמולנסקי, פרץ, שמחת חגף, פרק כ', בהוצאת ווילנא, תרס"א. ע' 166—185, 199—201. גם במהדורות אחרות.
88. פייכמן, יעקב, על התיאטרון הקלאסי (להצגת "הסוחר מונציה" ו"וילהלם טל"): במה, תרצ"ו, חוב' א—ב ("א—ב").
89. פרידמן, דוד אריה, למשפחת השילוק קים...: התקופה (תרע"ח), ספר ב.
90. קוגן, פיוטר: פרקים לתולדות הספרות באירופה המערבית. עברית: ב. שניאור. משמר העמק, תש"ז, חלק א', ע' 10—23. נדפס במכונת-הכפלה.
91. קופליביץ, יעקב, כבשונו של המלט: במה, תש"ז, חוב' א' (א).
92. קלנר, ליאון: שכספיר ופרקי אבות: דביר, תרס"ג, ספר א'.
93. רפ"א: הסרגיאנט שקספיר: אורלר גין, 1951. חוב' 2.
94. ראטהאוז, ק. על המוסיקה לשילוק: במה, תרצ"ו, חוב' ג' (י).
95. רבינוביץ, ישעיה, משהו על שקס-פיר. בתוך ספרו: הספרות במשבר הדור. ניו-יורק, תש"ז, ע' 249—259.
96. רגלסון, אברהם, הסוגיסות של שכס-פיר. בתוך ספרו: מלא הטלית עלי. ניר-יורק, תש"א, ע' 26—36.
- 96א. רולאן, רומן, שקספיר. תרגם א. ש' לונסקי, "הארץ", ה' באייר תש"א גל' 6587.
97. שיינפלד, ש. י. מקור עברי ב"סוחר מונציה": אורלוגין, 1951. חוב' 2, חוב' 3, חוב' (לפרשת שקספיר).
98. שיפמן, פ. דמותו באסקפריה זרה: הצפה (היומי), 1938. שנה ב', מס' 48 (64) (מיום 11 בפברואר).
72. בכשטיץ, יעקב, שקספיר, ויליס: אנ-ציקלופדיה לספרות ישראלית וכללית. תל-אביב, 1943. כרך ד' ע' 1880—1903.
- 72א. בלון, יהושע, הסוחר מונציה, "התורן" שנה ט', תרפ"ג.
73. ברוד, מאכס, פגישה עם שקספיר. חמש הוצאות: במה, ת"ש, חוב' ג' (כ"ה); תש"א, חוב' א' (כ"ו), ג' (כ"ח), ד' (כ"ט), ו' (ל"א).
- 73א. ברעם, ב. מהצגות שקספיר. בלט לאשפורד... "במות", א' (אב תש"א), ע' 121—120.
74. גולדברג, לאה, "המלט" בתרגומו של א. שלונסקי: במה, תש"ו, חוב' ג' (פ"ט).
75. גונדולף, פרידריך, גתה ושקספיר. תרגם י. זמורה: מחברות לספרות, 1942. כרך ב', מחב' א'.
76. גרונימן, סאמי, שילוק ואנטוניו: במה, תרצ"ו, חוב' ג' (י).
77. גרוסמן, ראובן, [סקירות על שקס-פיר]: מבחר, ע' כ—כ"א, 53—56.
78. האזליט, ויליאם, מסה על מקבת. תרגם צ. אלנר, השווה מס' 32.
78. וולמן, י. הרהורים על המלט: במה, תש"ו, חוב' ב' (מ"ח).
79. זווין, ש. י. משפט שילוק לפי ההלכה. בתוך ספרו: לאור ההלכה, ירושלים, תש"ו, ע' קפ"א—קצ"ו.
80. זמורה, ישראל, אותלו ותרגומו לעב-רית: מחברות לספרות, 1951. כרך ה' מחב' א'.
81. זמורה, ישראל, "נשי וינדזור העלי-זות". בתוך ספרו: ספרות על פרשת דר-לות. תל-אביב, התש"י, ספר ג', ע' 319—321.
82. זמורה, ישראל, "נשי וינדזור הע-ליות" בתרגום עברי. בתוך ספרו: ספרות על פרשת דורות, תל-אביב, תש"י, ספר ג', ע' 315—318.
83. לנדאוואר, גוסטב, האמלט (מתוך מסה), תרגם י. כ.: במה, תש"ו, חוב' ב' (12) כולל תרגום של קטעים מ"וויליוס קיסר", "סימבליז", "המלך ליר", "האמלט", "מקבת" ו"סונטות" (ה' תרגומים מן "הסונטות" — בידי ב. זאלצ-ברן).

קטע בתרגומו של ר. גרוסמן: מבחרי ע' כ"א.

104. גרוסמן, ראובן, עם שילוק. [שיר]: במת תרצ"ו חוב' ג' (3).

105. ורדי, זינפה, אותלו (אופרה ב-4 מערכות). תרגום מצרפתית מאת י. דושמן, יפו, חש"ד, 2+3+41 ע'.

106. טשרניחובסקי, שאול: אני — לי משלי אין כלום.

פיסקה אחת של שיר זה מוקדשת לשקפי פיר.

107. לואיסון, לודביג, ימי שילוק האחר רונים. תרגם ר. גרוסמן. ספר א"ב, תל-אביב, [תרצ"ג]. 219 ע'. (הספירה נמשכת בשני הספרים).

108. לם, צ'רלס ו-מרי: מספורי שקפי פיר. תרגם א. אמיר. תל-אביב, חש"ט, 447 ע'.

109. פריס, ג. מ. ועוד. ספורי שכספיר מספר לילדים... תרגם מאנגלית מ. בן-אלי עזר. ירושלים, תרפ"ו, 101 ע'.

הוצאות אחרות.

תל-אביב, חש"ד, 101 ע'.

ספורי שכספיר לילדים. תל-אביב, [חש"ה]. 104 ע'.

99. שכטר, חיים. השפעתה של ספרות התלמוד והמדרש על שכספיר: ארשת. ספר שנה של אגוד סופרים דתיים. ירושלים, חש"ד.

100. שכטר, חיים. תולדות הספרות האנגלית. ירושלים, חש"ו, ספר א', ע' 73—106.

100א. שלונסקי, אברהם. על האדם בתקופת שקספיר, "השומר הצעיר" חש"א שנה 9 מס' 24, 28.

101. שפירא, זושיא: האירוניה ב"המלט": גזית. חש"י. שנה י"ט, כרך י"א, חוב' י"א—י"ב (קל"א—קל"ב).

ד. עיבודים ספרותיים של נושאים שקספיריים ושקספיר בשירה העברית

102. אבן-זהב, ארי. שילוק היהודי מויניציה. תל-אביב, חש"ד. הוצאה שניה: תל-אביב, 1947. רע"ה עמ'.

102א. גונן, צ., רומאו ויוליה [אופרה], תרגום עברי מאת א. אשמן, יפו, חש"ד, 24+6 ע'.

103. ג'ונסון, בן. שיר לכבוד שקספיר¹³.

13) Ben Jonson: To the Memory of my beloved Master William Shakespeare...